

Titel: De drummer, de stad en hun aandachtigheid

Tekst: JaapJan Berg | Bergplaats

Op 24 oktober waagde een groepje experts zich aan de wat hachelijke, maar desondanks nuttige taak om tot een analyse van het huidige én de ontwikkelstrategie naar het toekomstige Almere te komen. De debatmiddag vond plaats tegen de achtergrond van de actuele groeiopgave van 60.000 woningen én het afscheid van Bas ten Brinke als voorzitter van de Welstandsommissie. Het initiatief kwam van de afdeling architectuur van Kunstlinie die, in samenspraak met Ten Brinke, inhoud en sprekers nader bepaalde. De onderliggende vraag was of betrokken bestuurders, experts en bewoners wel voldoende stil kunnen staan bij kwaliteiten, tekortkomingen en opgaven van Almere. Kortom, een hedendaagse aandachtigheid voor het nabije die bij de totstandkoming van Almere wel vaker onscherp was door het blindstaren in de verte op een nog niet bereikte situatie.

De vier debaters - Lex Brans, Bas ten Brinke, Steven Delva en Paola Huijding - waren door de organisatie en door moderator Guido Wallagh vooraf uitgedaagd om hun visie en ideeën op de huidige stad en de ontwikkeling naar de toekomst te pitchen en daarbij een aantal flankerende beelden te tonen. Die opdracht leidde, niet geheel verwonderlijk, tot een scala aan aandachtspunten en voorkeuren. Sommige daarvan waren bekend en bedoeld als reminder, andere hadden een meer verrassend karakter.

Zo bracht Lex Brans een nadrukkelijk geloof in de relatie van Almere en de metropoolregio en de daarmee samenhangende focus op (OV-)mobiliteit naar voren. Dit gecombineerd met verdergaande stedelijke verdichting, de noodzaak van het versterken van stedelijke diversiteit én een aangescherpte identiteit voor de stad. Steven Delva deed een oproep tot het herstellen van de relatie met het landschap (die onderdeel is van het DNA van Almere) zodat een hernieuwde, verbeterde en toekomstbestendige relatie tussen de stad en het groene landschap weer centraal staat bij de verdere ontwikkeling. Paola Huijding benadrukte de multidisciplinaire en integrale doorontwikkeling en transformatie van de bestaande stad zodat, bijvoorbeeld, kinderen en kleinkinderen van huidige bewoners er onverminderd prettig en betaalbaar kunnen wonen.

Bas ten Brinke wees als professional en bewoner-van-meet-af-aan op de noodzaak van het koesteren van de ruimte, en op het onderkennen van druk die daar ontstaat door nieuwbouw. Om te vervolgen dat hoogbouw, die in dat verband vaak als oplossing wordt geopperd, niet altijd even bevredigend is. De omgang met ruimte en groei moet wat hem zorgvuldiger en specifiekere plaatsvinden.

Om zijn standpunt verder te verduidelijken deelt Ten Brinke de analogie tussen de complexiteit van het samen maken van een stad en een ingenieuze drumshuffle van Jeff Porcaro, wijlen drummer van de band Toto. Hij haalde het voorbeeld om twee redenen aan. Allereerst omdat de kracht van de dialoog niet in het praten zit, maar in het (goed) luisteren. Een les die hij na zes jaar Welstand wel leerde.

Maar het muzikale fragment is voor Ten Brinke ook een symbool voor de wijze waarop het verdere verdichtingsproces van Almere vormgegeven zou moeten worden. Centraal daarin staat het inzicht dat betrokkenen weten waar ze over praten en dat er meerdere antwoorden mogelijk zijn die met elkaar gemengd kunnen worden. Dat mengen mag het (onder-)zoeken van nieuwe wegen echter ook weer niet in de weg mag staan.

Verder laat het fragment horen dat de bestaande stad nadrukkelijk (en beter dan nu) gewaardeerd en gebruikt moet worden en dat nieuwe mogelijkheden altijd onderzocht moeten worden. Tenslotte laat Porcaro, zoals beluisterd door Ten Brinke, horen dat het maken van iets eenvoudigs en vanzelfsprekends een lastige maar nastrevenswaardige opgave is. Het proces daartoe krijgt, tenslotte, vleugels wanneer iemand de regie (het ritme) bewaakt en wanneer deze 'bewaker' zijn positie gebruikt om anderen uitnodigen om deel te nemen.

Met deze prikkelende en wat cryptische opdracht had het debat min of meer (vroegtijdig) beëindigd kunnen worden. Ware het niet dat de urgentie van de druk van 60.000 woningen, de druk op de beschikbare ruimte en het landschap én de relationele ontwikkeling van Almere en de metropoolregio (MRA) niet mis te verstane handvatten, aanpak en beleid vereisen. Al die zaken zijn natuurlijk al in ruime mate voorhanden. Ook dat is een zekere constante in het stadmaken van Almere. De stad en de regio onderzoeken en besturen de verdere ontwikkeling immers nadrukkelijk en veelal voortvarend.

Toch benadrukte Delva dat juist in die voortgaande ontwikkelstorm het (opnieuw) scherp krijgen van de identiteit van de stad essentieel is. De omvang en impact van de woningbouwopgave kan daar zelfs bij uitstek voor ingezet worden. Juist door de omvang te benutten voor een sterkere identiteit zet die inspanning ook echt zoden aan de dijk. Het verhaal van de (identiteit) van de toekomstige stad wordt, volgens Delva, daarom nu geschreven.

Een aantal panelleden stelde wel vast dat deze fixatie op identiteit typisch voor een nieuwe stad als Almere is. De vermeende afwezigheid of onvolledigheid daarvan klinkt hier, zo lijkt het, regelmatig dan bij een discussie over de stedelijke ontwikkeling van een willekeurige, oudere stad van vergelijkbare omvang. Toch, zo constateerde Ten Brinke, is de oproep van Delva zeker belangrijk omdat er bij de ontwikkeling van Almere te vaak zonder actief geheugen aan de stad is gewerkt. De fixatie op de stad-die-nog moet-komen leidde zo regelmatig tot een relatieve achteloosheid voor de al gerealiseerde stad (en haar inwoners). Dat staren in een perfecte(re) verte ging en gaat soms ten koste van begrip, zorgvuldigheid en bepaalde kalmte in denken en handelen. Die haperende aandachtigheid is overigens niet alleen van toepassing op de ruimtelijke ontwikkeling, maar ook op de sociaal-maatschappelijke en de culturele groei van de stad. De niet altijd in te lossen mantra's dat alles in de toekomst beter wordt en dat fouten hersteld gaan worden, voeden bovendien ook nogal eens de politieke en maatschappelijk onvrede in de stad.

De discussie verplaatste zich zo geleidelijk weg van mogelijke toekomstscenario's naar de vraag hoe daadwerkelijk beter rekening gehouden kan worden met kwaliteiten, tekortkomingen, opgaven en bewoners van de hedendaagse stad. De metafoor van de drummer van Toto en het uitnodigen van anderen om deel te nemen aan de (muzikale uitvoering) bleek daarbij wonderwel bruikbaar. Paolo Huijding lepelde, desgevraagd, direct een gevarieerde 'band' van uit te nodigen specialisten op; variërend van een filosoof, kunstenaar, neuropsycholoog tot en met een scenarioschrijver.

Deze opmerkelijk keuze van een stedenbouwkundige in dienst van de gemeente maakte, weliswaar onbedoeld, ook een ander pijnpunt voelbaar. Namelijk de afstand tussen vakspecialisten en burgers. Of om in de muzikale beeldspraak te volharden: die tussen enerzijds de band en anderzijds het publiek en de fans. Net als in andere steden bestaat ook in het snelgroeïende Almere voortdurend het gevaar dat het (voortvarend willen) werken

aan een betere stad letterlijk over de hoofden van de burgers heen gebeurt. Hoewel correcties op die handelwijze inmiddels gestaag toenemen, blijft de hamvraag onverminderd hoe het publiek daadwerkelijk onderdeel kan worden van de band. Hoe het publiek zichzelf echt onderdeel van de band kan voelen. En dit liefs zonder te ontaarden in een chaos die het voltooiën van een uitvoering in vorm en tijd frustreert.

Voorbeelden die op deze co-creatieve en participerende leest zijn geschoeid maken in Almere in toenemende mate deel uit van het maak- en transformatieproces in de stad (zie bijvoorbeeld Oosterwold, de herontwikkeling van delen van Almere Haven en de nieuwste Woonvisie). Ook buiten Almere zijn er steeds meer inspirerende voorbeelden van hoe de toekomst met behulp van actieve bewoners al concreet kan worden in de bestaande stad. Zo was Delva zelf betrokken bij het initiatief rond 'De Ceuvel', dat de opmaat was naar een circulaire gebiedsontwikkeling van het gebied Buiksloterham in Amsterdam.

Een cruciaal element bij deze (wenselijke) betrokkenheid van burgers en andere *bottom-up* initiatieven is het bieden van zicht op daadwerkelijke resultaten en (dus) het garanderen van eigenaarschap voor andere partijen dan doorgaans gebruikelijk is. Bij het verkennen van dat speelveld is het, zeker tegen de achtergrond van een urgente groeiopgave zoals in Almere, belangrijk dat de gemeente niet routinematig de opgaven en plannen oppakt en zich toe-eigent. Hier past de gemeente en andere *ususal suspects* bij stadsontwikkeling, juist terughoudendheid. De regie (-regels) dienen verruimd te worden én er moet voldoende ruimte aan anderen geboden worden.

Het meer op de handen blijven zitten, die deze handelwijze impliceert, is echter eenvoudiger gezegd dan gedaan; ook in Almere. Hier wreekt zich toch ook weer het, alleszins begrijpelijke, ongeduld van gemeente en bestuurders. Om doelen te bereiken en inwoners tevreden te houden wordt niet zelden voor de vlucht naar voren, naar de toekomst, gekozen. In die tijd en vaak letterlijke ruimte liggen immers de kansen en mogelijkheden om gestelde doelen te bereiken. Het meetorsen van de ballast van de bestaande stad wordt (onuitgesproken) als hinderlijk ervaren. In veel steden is die 'hinder' onvermijdelijk omdat er geen ruimte is. Maar dat ligt in Almere net even anders...

Niet zelden neemt de betrokkenheid van burgers vervolgens ook nog de vorm aan van een wassen neus; participatie voor de bühne. Door Brans werd deze conditie treffend verwoord met de retorische vraag: 'Waar is de telefoon van de stad'.

Rest de vraag of er dus wel muziek zit in het beoogde symfonieorkest Almere. De panelleden bevestigden dat elk indirect door gedurende de middag herhaald te wijzen op de unieke kansen die Almere heeft. Voor Delva is er, nadrukkelijk tegen de achtergrond van de stad in zijn huidige conditie, geen andere weg mogelijk dan doorontwikkelen waarbij mensen, klimaatopgave en energietransitie als de (nieuw) toevoegde muzikanten en muziekinstrumenten gezien kunnen worden. Voor Brans is de circulaire opgave, die zich vertaalt in vele schaalniveaus van de stad, de aanleiding bij uitstek om met bewoners in gesprek te komen en het maken van de stad fundamenteel te veranderen.

Huijding toonde zich het meest behoedzaam door te wijzen op de noodzaak en onvermijdelijkheid van de parallelliteit van processen. Voor haar is het cruciaal dat nieuwe dialogen en werkwijzen geflankeerd blijven worden door al beproefde tactieken en beleid. De stad doet er, volgens haar, verstandig aan het aantal perspectieven waarmee naar de stad gekeken wordt te vergroten. Maar daarmee niet het ene dogma in te ruilen voor het andere. Naar de praktijk vertaald betekent dit dat vraagstukken door meerdere disciplines

en betrokkenen gelijkwaardig worden opgepakt. Stadmaken als een meerstemmige canon dus.

Ten Brinke, tenslotte, volhardde in zijn hartenkreet dat het maken van een stad vooral zorgvuldiger en met meer aandacht voor de bestaande kwaliteiten én met belangstelling voor nieuwe inzichten dient te gebeuren. En dat het allemaal vooral zo eenvoudig mogelijk en met een gepaste maat gebeurt.

De bestaande stad ligt daarbij ondertussen als deels ingevulde notenbalk gereed om de juiste maat en tempi in aan te geven. Een aanzet die verder uitgewerkt dient te worden tot een ware stedelijke partituur. De enige voorwaarde is daarbij dat er voldoende plek voor variatie, improvisatie en nu nog onbekende instrumenten wordt ingeruimd...

De deelnemers aan het debat waren Lex Brans (Bouwambassadeur bij de Provincie Noord Holland en projectleider Versnelling woningbouw bij de Metropoolregio Amsterdam), Bas ten Brinke (Ceo en senior architect bij 70F architecture en scheidend voorzitter van Welstand Almere), Steven Delva (Landschapsarchitect en eigenaar bij DELVA Landscape Architecture & Urbanism) en Paola Huijding (Senior stedenbouwkundige bij Gemeente Almere).

Het programma werd ingeleid door burgemeester Franc Weerwind en uitgeleid door wethouder Jan Hoek.

Onder de titel 'De Verrelijker' organiseert Kunstlinie twee keer per jaar debatten over urgente kwesties op het gebied van de architectonische en ruimtelijke opgave van Almere.